

Strukturlöshetens Tyranni

Jo Freeman

1970

Författarens förord

Strukturlöshetens tyranni, på engelska *Tyranny of structurelessness* är en text skriven av den amerikanska feministen Jo Freeman år 1970. Texten är en kritik mot dåtidens kvinnorörelse och dess ideologiska ointresse för organisatorisk struktur – gemensamma regler för hur beslut ska tas, information lagras och sprids eller ansvar fördelas och på vilka grunder inom grupper. Freeman förklarar vilka följder detta får dels för kvinnorörelsens sammansättning och de enskilda kvinnorna men också för rörelsens förmåga att expandera och ta sig an politiska projekt.

Trots att den är skriven utifrån en amerikansk kontext på 70-talet specifikt syftande på kvinnorörelsen, går Freemans resonemang att applicera på de flesta politiska rörelser. Fortfarande är den i högsta grad aktuell och borde läsas av alla som är eller funderar på att organisera sig politiskt. Den vassa kritiken till trots står Freeman inte heller rädlös inför de problem hon beskriver – i avslutningen, som kanske är textens viktigaste del – listar hon sju viktiga principer att utgå från för att strukturera en grupp demokratiskt. Läs gärna strukturlöshetens tyranni gemensamt inom din grupp eller organisation och diskutera hur ni kan använda hennes slutsatser.

Om översättningen: Strukturlöshetens tyranni finns i flera versioner både på engelska och svenska, men jag har gjort en ny och mer komplett översättning av den engelska versionen jag hittat som är mest utförlig. Här finns den att läsa på originalspråk.

Strukturlöshetens tyranni

Under de år som kvinnorörelsen växt fram har stor vikt lagts på vad som kallas för ledarlösa, strukturlösa grupper som huvudform för organisering av rörelsen. Vårt samhälle idag är överstrukturerat, vilket leder till att andra oundvikligen utövar stor kontroll över våra liv. Idén om strukturlöshet är en helt naturligt sprungen ur motståndet mot detta och är också en reaktion mot de elitistiska vänstergrupper som säger sig vilja bekämpa överstruktureringen. Idén har dock rört sig från att vara en hälsosam motreaktion till att bli ett eget religiöst budord. Strukturlöshet är ett välanvänt begrepp och har blivit en del av kvinnorörelsens ideologi som inte ifrågasätts, men dess följder är bristfälligt undersökta.

I kvinnorörelsens unga dagar utgjorde detta inget större problem eftersom rörelsen tidigt definierat medvetandehöjande som sitt huvudmål och -medel, och strukturlösa grupper fungerade utmärkt för detta syfte. De uppmuntrade till aktivt deltagande i diskussion genom sin lösa och informella natur och personliga insikter i ett sammanhang där de möttes med förståelse och support. Det gjorde inget om personliga insikter var det enda konkreta som dessa grupper producerade eftersom ambitionerna ändå inte var satta högre än så.

När en del diskussionsgrupper bestämt sig för att gå vidare från medvetandehöjandet för att uppnå något mer konkret började de första problemen uppstå. Ofta strandade försöken eftersom grupperna fann sig ovilliga att anpassa sina strukturer efter de nya uppgifter de tagit sig an. Kvinnorna hade helt igenom accepterat idén om 'strukturlöshet' utan att inse begränsningarna det innebar. Utifrån en blind tro på att alla andra former för organisering var förtryckande försökte folk använda sina 'strukturlösa grupper' och informella nätverk för syften de inte var anpassade till.

För att rörelsen ska kunna utvecklas vidare ur sitt embryostadium behöver den göra upp med sina fördomar kring organisering och struktur. Även om de ofta används fel finns det inget inneboende negativt med något av dem. Att avfärda dem helt bara för att de ibland används felaktigt innebär att man förvägrar rörelsen verktyg som är nödvändiga för dess fortsatta utveckling. Vi behöver förstå varför 'strukturlöshet' inte fungerar.

Det finns inga "strukturlösa" grupper. Grupper av människor som samlas under en viss tid kommer, oavsett syfte och sammanhang, oundvikligen att strukturera sig på något sätt. Strukturen kan vara flexibel och förändras med tiden, och även påverka fördelningen av arbetsuppgifter, makt och resurser inom gruppen, men oavsett gruppmedlemmarnas avsikter, förmågor och personligheter kommer en struktur likväl att uppstå. Det är oundvikligt eftersom vi alla är individer med olika bakgrunder, talanger och fallenheter. Något som liknar "strukturlöshet" kan bara uppnås om vi helt avstår från att interagera med varandra, och så fungerar inte människor i grupp.

Idén om en grupp där alla får göra som de vill fyller samma vilseledande funktion som idén om ett samhälle där alla får göra som de vill. Det är som med strävan efter "objektiva" nyhetsinslag, "opartisk" samhällsforskning eller en "fri" marknad – det blir till en rökridå bakom vilken de starka eller lyckligt lottade kan etablera sitt herravälde utan att ifrågasättas. Det eftersom idén om "strukturlöshet" bara förhindrar att formella strukturer

uppstår, inte informella. På samma sätt förhindrade inte "laissez-faire"-filosofin näringslivet från att ta kontroll över löner, priser och varudistribution; den förhindrade bara staten från att göra detsamma.

På så sätt blir "strukturlöshet" ett sätt att dölja makt, och inom kvinnorörelsen förespråkas det oftast av de som har mest makt (oavsett om de är medvetna om det eller ej). I en grupp med informell struktur känner endast ett fåtal till reglerna för hur beslut fattas, och samma fåtal ser till att insynen om hur beslut fattas förblir begränsad. De som inte redan känner till reglerna, och som inte får privilegiet att initieras i dem, förblir förvirrade eller lämnas med en paranoid föreställning om att saker som de inte har någon insyn i pågår.

En grupps strukturer måste vara uttalade (explicita), snarare än outtalade (implicita), för varje deltagare i gruppen och för alla som deltar i dess aktiviteter. Reglerna för beslutsfattande måste vara tillgängliga för alla – och det är bara möjligt om de är formaliserade. Detta innebär inte att en grupps informella strukturer försvinner när de formaliseras. Oftast gör de inte det, däremot förhindrar det den informella strukturen från att helt dominera gruppen och skapar verktyg för att kunna angripa den.

"Strukturlöshet" är en organisatorisk omöjlighet. Vi kan inte besluta att vi vill vår grupp ska vara strukturerad eller strukturlös, däremot kan vi bestämma om vi vill att den ska vara formellt strukturerad eller ej. Därför kommer "strukturlös" hädanefter endast användas för att beskriva idén om strukturlöshet. Grupper som inte medvetet strukturerats på något sätt kommer att benämnas som ostrukturerade och grupper som strukturerats medvetet benämns som strukturerade. En strukturerad grupp har alltid en formell struktur, men kan utöver detta också ha en informell sådan. En ostrukturerad grupp har alltid en informell eller dold struktur och dessa informella strukturer – speciellt i ostrukturerade grupper – lägger grunden för eliter.

Elitism

Elitist kan vara kvinnorörelsens mest missbrukade och felanvända ord, och det används av samma anledningar som ordet "pinko" användes på 50-talet.² Det här är ett ord som ofta riktas mot enskilda individer, även om vilka specifika beteenden och kännetecken det anses syfta på kan variera. Men en enskild individ, oavsett hur känd personen ifråga är, kan aldrig vara en "elit" eftersom en sådan alltid utgörs av en grupp människor. Rätt använt syftar ordet elit till en liten grupp människor som har makt över en större grupp som de också själva är en del av. Oftast sker detta utan den större gruppens vetskap eller godkännande och utan något direkt ansvar inför dessa.

En person blir en elitist genom att vara en del av, eller förespråka koncentrationen av makt i en liten grupp. Huruvida hen själv är ett känt namn i sammanhanget spelar ingen roll, för att vara en elitist handlar inte om att vara ryktbar. De farligaste eliterna består av människor för den större offentligheten är fullständigt obekanta. Slipade elitister är oftast smarta nog att ligga lågt, för att vara välkänd innebär att synas, och riskerar att rikta strålkastarljuset mot den makt som tidigare utövats i det fördolda.

Eliter är inga konspirationer. Det handlar sällan om ett gäng gaddar ihop sig för att ta över en större grupp och få igenom sin agenda där. Eliter är helt enkelt ett kompisgäng som också råkar hålla på med samma politiska verksamhet. De skulle troligen vara kompisar oavsett om de var politiskt engagerade tillsammans eller ej, och de skulle troligen vara politiskt engagerade oavsett om de fortsätter vara vänner. Det är när dessa två fenomen sammanfaller som eliter uppstår i en grupp och som gör det så svårt att undanröja dem.

Kompisgängen fungerar som nätverk för kommunikation vid sidan av gruppens officiella kommunikationskanaler. Om inga officiella kanaler finns blir dessa informella nätverk den enda kommunikationsvägen. Vänner delar ofta värderingar och åsikter och när de umgås rådfrågar de därför varandra om beslut som ska tas. Därför får de som är med i nätverken större makt inom gruppen än de som inte är med. De allra flesta grupper innehåller informella nätverk som uppstått när gruppmedlemmar lärt känna varandra och blivit vänner.

Vissa grupper kan, beroende på storlek, innehålla flera informella nätverk och dessa kan till och med överlappa varandra. Ett informellt nätverk utgör eliten i en ostrukturerad grupp, oavsett om personerna i nätverket vill vara elitister eller ej. I en strukturerad grupp däremot avgör gruppens komposition och den formella strukturen ifall nätverket kan formera en elit. När två eller flera sådana vänkretsar existerar kan de bilda fraktioner som konkurrerar med varandra om makten inom gruppen, om inte ett av nätverken istället väljer att ge upp och lämna det andra som elit. I en strukturerad grupp konkurrerar den här sortens grupperingar oftast med varandra om den formella makten. Det här är oftast det sundaste scenariot, där gruppens övriga medlemmar blir vågmästare mellan de två rivaliserande vänkretsarna och kan ställa krav på den gruppering de för tillfället

väljer att stödja.

Elitism och exkludering, två fenomen som är ofrånkomliga i informella strukturer, är på intet sätt något nytt som uppkommit i samband med kvinnorörelsen. Tvärtom har kvinnor i årtusenden exkluderats från sammanhang de är en del av. Inom alla organisationer och professioner har "bastuklubbmentaliteten" förvägrat kvinnor som grupp (liksom vissa enskilda män) lika möjlighet till inflytande och status. Den tidigare kvinnorörelsen har riktat mycket av sin energi på att formalisera beslutsstrukturer och valmekanismer så att uteslutandet av kvinnor skulle bli synligt och bli möjligt att angripa direkt. Ansträngningarna har försvårat fortsatt diskriminering även om de inte lyckats förhindra det helt.

Att eliter är informella innebär inte att de är helt osynliga. Den som är uppmärksam kan lätt se vilka som är mest tongivande under ett möte. Ett kompisgäng tar mer hänsyn till varandra än till andra, de lyssnar på varandra med större uppmärksamhet och avbryter mindre. De upprepar varandras förslag och tar till sig varandras idéer. De som är "utanför" – utanförstående, nykomlingar eller de som inte tillhör den "inre cirkeln" – ignoreras eller ifrågasätts. Deras medhåll behövs inte för att ta beslut. Däremot behöver de som är "utanför" hålla sig väl med kompisgänget. Gränserna är vanligen inte såhär skarpa eftersom de är mönster i sociala interaktioner, inte färdigjutna roller. Men de är märkbara och får konsekvenser för gruppen. Om man väl vet vem som är viktig att tillfråga innan ett beslut ska tas och vems godkännande som betyder att det är antaget vet man också vem som bestämmer.

Elitismens normer

Eftersom rörelsens grupper inte tagit några konkreta beslut kring vilka som ska få styra så har en uppsjö av olika normer istället växt fram, som avgör vilka som är välkomna i eliterna. Många av dessa normer utgår från stereotypa idéer om hur kvinnor ska vara.

Tidigare var giftermål ofta ett kriterium för medlemskap i en informell elit, kopplat till den ålderdomliga föreställningen om att gifta kvinnor borde hålla sig till varandra, då de skulle betrakta singelkvinnor som konkurrenter eller hot. I en del städer var detta kriterium så specifikt att bara de kvinnor som var gifta med män ur den nya vänstern kunde vara med i elitgruppen. Detta hade ingen koppling till gamla idéer, utan handlade om att dessa män ofta hade tillgång till resurser som kvinnorörelsen behövde. Resurserna kunde utgöras av maillistor, skrivare, kontaktnät eller information – och kvinnor var vana vid att förlita sig på män för att få tag på sådant, istället för att försöka ordna vad de behövde självständigt.

Allteftersom rörelsen har förändrats över tid så har äktenskapets betydelse för att få delta minskat. Men informella eliter fortsätter etablera normer för vilka egenskaper och erfarenheter kvinnor ska ha för att få vara med. Dessa normer inbegriper ofta: bakgrund ur medelklassen (trots all retorik om att vända sig till arbetarklassen); att vara gift; att inte vara gift, men i en fast relation; att vara lesbisk eller låtsas vara det; ålder mellan 20 och 30 år; högskoleutbildning eller åtminstone högskoleerfarenhet; att vara 'hipp' eller att inte vara det; att ha en viss politisk linje eller identifiera sig som radikal; att ha barn eller åtminstone tycka om barn; att inte ha barn; att ha vissa "feminina" personlighetsdrag såsom att vara 'behaglig', klä sig rätt (oavsett om det innebär traditionellt eller alternativt), etc.

Vissa andra egenskaper gör nästan alltid göra att man stämplas som en avvikare som bör undvikas. Till dessa kriterier hör; att vara för gammal, att jobba heltid (särskilt om man är 'karriärinriktad') att inte vara 'behaglig' och att vara självvalt singel, dvs utan att vara aktivt homo- eller heterosexuell. Fler kriterier går att räkna upp men de har alla gemensamma drag, nämligen att de kretsar kring ens bakgrund, personlighet eller tidsfördelning. Dessa egenskaper, som framförallt är intressanta när man vill skaffa nya vänner, tillåts utgöra förutsättningarna för att kunna ta sig in i rörelsens informella eliter och avgör därmed också ens möjlighet till inflytande. De tar inte hänsyn till ens färdigheter, talanger, engagemang för feminismen, vad man kan bidra med till rörelsen eller någonting annat som en grupp eller rörelse behöver om den ska kunna bli politiskt effektiv.

De specifika kriterierna kan visserligen variera kraftigt mellan olika grupper men de medel du måste använda för att bli accepterad och för att komma in är de samma. Den enda stora skillnaden visar sig i om någon varit med vid gruppens bildande eller inte. Är man där från början skall man bara se till att ta med så många vänner som möjligt in i gruppen. För den som inte känner folk i gruppen sen innan gäller det istället att målmedvetet bli vän med ett antal andra gruppmedlemmar och sen etablera informella interaktionsmönster för att kunna upprätta en informell struktur inom gruppen. När de här informella mönstren väl har skapats kommer de att

upprätthålla sig själva, och en väl beprövad metod för detta är genom kontinuerlig värvning av nya personer som "passar in".

För den som kommer senare in i gruppen är det bästa sättet att agera som när man går med i ett slutet sällskap. En person som bedöms som potentiell rekryt blir utvärderad av den inre kretsen och så småningom antingen antagen eller avfärdad. Om sällskapet inte är självmedvetet nog för att själva initiera denna process kan den som vill gå med ta initiativ på samma sätt som är brukligt för privatklubbar. Sök dig en borgenär, dvs välj ut en medlem som verkar vara ansedd inifrån och odla aktivt din vänskapsrelation till denna person. Till sist kommer denna person att föra in dig i till den inre cirkeln.

Allt detta tar tid. Den som arbetar heltid eller har annat motsvarande ansvar kan omöjligen besöka alla möten och odla alla relationer som är nödvändiga för att ha en röst vid besluten. Av denna orsak är formella strukturer en välsignelse för människor med mycket arbete, eftersom den formella strukturen för hur beslut fattas garanterar att alla har en viss grad av medbestämmande.

Informella strukturer är inte nödvändigtvis dåliga, men de är ofrånkomliga. De finns i alla grupper på något sätt och kan bidra positivt till gruppens liv och arbete. Problemet är bara att de ostrukturerade grupperna helt behärskas av dem. När de informella eliterna kombineras med myten om "strukturelöshet" finns det ingen möjlighet att begränsa deras maktutövning. Detta maktutövande blir helt godtyckligt, vilket ger två typer av potentiellt negativa konsekvenser: För det första kommer grupperna börja likna collegeföreningar där man lyssnar på folk för att man gillar dem, inte för att de säger någonting av betydelse. Detta utgör inget större problem så länge som rörelsen inte heller åstadkommer något av betydelse, men för att inte förbli betydelselös måste denna trend vändas.

För det andra har informella strukturer inget ansvar inför gruppen. Elitens makt har inte givits till den och kan därför inte heller tas ifrån den. Dessa personer har inte fått sitt inflytande baserat på vad de gör för gruppen; därför har gruppen heller inget direkt inflytande över dem. Det innebär inte nödvändigtvis att informella strukturer agerar ansvarslost – de som är måna om att behålla sitt inflytande försöker oftast tillämpa makten ansvarsfullt. Problemet är bara det att detta ansvar inte kan krävas av gruppen. Den är helt utelämnad till elitens godtycke.

Enskilda stjärnor

Idén om 'strukturelöshet' har gett upphov till systemet med 'stjärnor'. Vi lever i ett samhälle som förväntar sig att politiska grupper ska ta beslut och välja personer till att framföra dessa beslut som budskap riktade till allmänheten. Media och allmänheten vet inte hur man lyssnar på kvinnor i egenskap av enskilda kvinnor; deras åsikter tillskrivs hela gruppen. Det finns bara tre metoder som tagits fram för att kunna fastslå gemensamma åsikter hos en stor grupp människor: att rösta eller ta beslut via referendum, enkätundersökningar riktade till allmänheten och att på ett möte utse en representant som kan föra gruppens talan. Kvinnorörelsen har inte använt någon av dessa metoder för att föra sin talan utåt. Inte heller har rörelsen i sin helhet eller enskilda grupper etablerat några vägar för att uttrycka sina ståndpunkter. Men allmänheten är van att leta efter talespersoner.

Även om rörelsen inte medvetet har valt ut några talespersoner så har den gett upphov till många personligheter som offentlighetens uppmärksamhet koncentrerats på. De här kvinnorna representerar inga särskilda grupper eller frågor, de vet detta och är ofta inte sena med att själva poängtera det. Men eftersom det inte finns några officiella talespersoner eller beslutsfattande organ som massmedia kan intervjua när de vill veta rörelsens ståndpunkt i en fråga blir dessa kvinnor uppfattade som talespersoner. Därmed blir offentligt feministiska profiler, oavsett om rörelsen eller de själva vill det, automatiskt placerade i rollen som talespersoner. Detta är den främsta orsaken till den vrede som riktas mot de kvinnor som utnämns till 'stjärnor'. När rörelsen inte själv väljer sina representanter kommer massmedia och offentligheten istället pressa vissa kvinnor in i den rollen, oavsett om rörelsen eller de själva önskar det eller ej. Flera negativa konsekvenser går att utläsa ur detta, både för rörelsen i stort och för de enskilda kvinnorna som hamnar i denna roll:

För det första kan dessa "stjärnor" inte avsättas av rörelsen eftersom de överhuvudtaget inte är valda att representera någonting. Media placerar dem där, avgör själva när de vill lyssna och kommer fortsätta göra så så länge inga officiella alternativ finns att tillgå för uttalanden från rörelsen. Så länge som rörelsen inte tycker sig

behöva några representanter kommer den helt sakna kontroll över valen av dessa.

För det andra blir kvinnor som hamnar i denna stjärnroll ofta häftigt kritiserade av sina systrar. Detta ger rörelsen absolut ingenting och är smärtsamt destruktivt för alla inblandade. Sådana attacker resulterar bara antingen i att kvinnan ifråga – ofta totalt alienerad – lämnar rörelsen helt eller att hon slutar känna ansvar inför sina 'systrar'. Hon kanske behåller någon form av lojalitet till rörelsen, men är inte längre intresserad av att lyssna på andra aktiva kvinnor. Man behöver vara machocist för att orka känna något ansvar inför personer som attackerar en på det sättet, och den här typen av kvinnor är oftast för starka för att ge vika för sådan press. Därigenom uppmuntrar i själva verket backlashen mot 'stjärnsystemet' till precis den här sortens oansvar hos individer som rörelsen fördömer. Genom att döma ut en syster som 'stjärna' förlorar rörelsen all eventuell kontroll som den skulle kunnat ha över henne och hon blir fri att begå alla de individualistiska synder hon anklagats för.

Politisk impotens

Ostrukturerade grupper kan vara effektiva för att låta kvinnor prata om sina liv, men de är inte särskilt bra för att få saker gjorda. Om inte gruppen åtgärdar detta så kommer den att klappa ihop när medlemmarna vill göra något mer än att 'bara prata'. Ibland råkar den informella strukturens utseende sammanfalla med de behov gruppen har för tillfället, vilket kan ge sken av funktionalitet i den ostrukturerade gruppen. Detta innebär bara att gruppen av en tillfällighet lyckats utveckla en struktur som är lämplig just för det specifika projektet. Det kan vara en mycket intensiv upplevelse för gruppens medlemmar, men det är samtidigt mycket ovanligt och svårt att återupprepa.

I grupper som lyckas med detta finns fyra återkommande faktorer:

1. Den är inriktad på en specifik uppgift, som att arrangera en konferens eller lansera en tidning. Gruppen struktureras helt kring denna uppgift, som avgör vad som behöver göras och när. Uppgiften ger ramar för folk att kunna utvärdera sina handlingar och planera framtida aktiviteter.
2. Den är relativt liten och homogen. Homogeniteten är nödvändig för att garantera att deltagarna har gemensamma referensramar. Människor med vitt skilda bakgrunder kan vara värdefulla i en medvetandehöjande grupp där deltagarna lär sig av varandras erfarenheter, men i en uppgiftsorienterad grupp kommer det oundvikligen leda till missförstånd. Personer med olika bakgrund tolkar ord och handlingar olika, de har olika förväntningar på varandras beteenden och utvärderar händelser olika. Om deltagarna känner varandra tillräckligt väl för att se alla nyanser kan olikheterna överbyggas, men vanligen leder det istället till förvirring och svårförutsedda konflikter.
3. Kommunikationsnivån är hög. Information behöver nå alla inblandade, de behöver tillfrågas inför beslut, åsikter behöver kollas av och arbetet delas upp. Endast i en liten grupp där folk i princip bor tillsammans under de mest avgörande delarna av projektet är det möjligt. Antalet interaktioner som krävs för att involvera alla berörda ökar stadigt med antalet deltagare. Det här begränsar antalet deltagare i en grupp till runt fem stycken, sedan börjar vissa exkluderas från delar av besluten. Framgångsrika grupper kan vara så stora som 10-15 deltagare, men endast när de utgörs av undergrupper som ansvarar för olika områden. Det krävs också att dessa grupper delvis överlappar varandra så att varje undergrupp enkelt kan hålla sig uppdaterad på vad de andra gör.
4. Låg grad av specialisering. Alla måste inte kunna göra allt, men allt måste gå att utföra av fler än en person. På detta sätt blir ingen oumbärlig, och deltagarna fungerar till en viss utsträckning som utbytbara delar. De uppräknade faktorerna kan till viss del förekomma slumpmässigt i små grupper, men aldrig i större. I de flesta städer är rörelsen så ostrukturerad att den bara består av olika diskussionsgrupper, och där kan den heller aldrig bli mer effektiv än vad de enskilda grupperna kan åstadkomma var för sig. Informella strukturer innebär sällan tillräckligt bra sammanhållning eller folklig förankring för att kunna fungera effektivt, så rörelsen ger upphov till mycket aktivitet och få konkreta resultat. Konsekvenserna av detta är mer allvarliga än de kan verka och det är rörelsen själv som tar skada. Vissa grupper med färre medlemmar har valt att koncentrera sig på lokala och småskaliga projekt, men

denna form begränsar rörelsens aktivitet till lokal nivå. För att fortsätta vara funktionell behöver gruppen oftast skalas ner till att bara bestå av det informella kompisgäng som dragit i saker från första början, vilket exkluderar många kvinnor från deltagande. Så länge som det enda sättet för kvinnor att delta i rörelsen är genom att vara med i en liten grupp kommer detta ligga till stor nackdel för de som inte är så socialt orienterade. Elitismen kommer att förbli institutionaliserad så länge som kompisgången utgör de väsentliga centrumen för organisatoriska aktiviteter.

För grupper som inte hittar ett lokalt projekt som de kan besluta sig för blir den rena samvaron ett självändamål. Har gruppen ingen speciell uppgift (och att sprida medvetenhet är också en uppgift) så riktar deltagarna istället sin energi på att kontrollera de andra i gruppen. Detta görs inte så mycket av illvilja till att manipulera folk (även om det ibland också kan vara så) som på grund av brist på bättre saker att göra med sina färdigheter. Kompetenta personer med tid över och ett behov av att rättfärdiga varför de samlats lägger sin energi på att styra över och hacka på andra gruppmedlemmar. Personliga intriger och maktspel upptar all tid. När en grupp har en gemensam arbetsuppgift lär sig deltagarna komma överens med de andra så som de är och att underordna personliga antipatier det större målet för gruppen. Folk har ingenstans att ta vägen när de lämnar sina medvetandehöjande diskussionsgrupper, och bristen på struktur lämnar dem utan något sätt att ta sig dit. Rörelsens kvinnor vänder sig då antingen mot varandra eller söker efter andra sätt att aktivera sig. Det finns några olika alternativ; vissa kvinnor kör bara sitt eget 'race', vilket kan ge utlopp för mycket individuell kreativitet som är till gagn för rörelsen. Men det är inte ett alternativ som är tillgängligt för de flesta kvinnor och bidrar verkligen inte till gemensamma ansträngningar och en anda av samarbete.

Andra kvinnor försvinner ur rörelsen helt då de inte vill starta individuella projekt och inte heller lyckats hitta, gå med i eller starta initiativ fokuserade på något som intresserar dem. Många vänder sig till andra politiska organisationer för att få den strukturerade och effektiva aktivitet som de saknat i kvinnorörelsen. Därigenom blir kvinnorörelsen ett sammanhang för omfattande rekrytering till de politiska organisationer som ser kvinnors frigörelse endast som en fråga bland många. Här krävs ingen 'infiltration' från dessa organisationer (även om det inte heller är uteslutet). Begäret efter meningsfull politisk aktivitet som växer i dessa kvinnor när de blir en del av kvinnorörelsen är tillräckligt för att göra dem ivriga att gå vidare till andra organisationer när rörelsen inte klarar av att fånga upp deras energi och idéer.

De kvinnor i rörelsen som går med i andra politiska organisationer, eller som går med i kvinnorörelsen medan de fortsätter vara aktiva i sina andra politiska organisationer, blir i sin tur stommen för nya informella strukturer dessa emellan. De här nätverken kommer bygga på normer utmärkande för icke-feministiska sammanhang, olikt de som avhandlats tidigare i denna text. Men nätverken fungerar ändå på liknande sätt och eftersom även dessa kvinnor delar gemensamma värderingar kommer de också bli till informella, mandatlösa och oansvariga eliter – oavsett om det var ursprungsintentionen.

Dessa nya informella eliter uppfattas helt korrekt ofta som hot av de gamla eliter som uppkommit inom rörelsens olika grupper. De nya politiskt orienterade nätverken är sällan intresserade av att vara sådana 'studentföreningar' som många av de gamla utgjort, och vill vinna gehör för sina feministiska såväl som politiska idéer. Vilka följer det här får för kvinnors frigörelse har aldrig diskuterats ordentligt. De gamla eliterna är sällan heller intresserade av att visa upp sådana meningsskiljaktigheter eftersom det skulle leda till att gruppens informella struktur blir uppenbar.

Många av de informella eliterna har gömt sig bakom ord som 'anti-elitism' och 'strukturelöshet'. För att effektivt motverka en konkurrerande informell struktur hade de behövt 'kliva fram i ljuset', vilket kan få farliga följder. För att behålla sin makt är det alltså enklare för dem att utesluta medlemmar av andra informella strukturer genom medel som förföljelse av "röda", "reformister", "lesbiska" eller "heteros". Det enda andra alternativet som finns är att formellt strukturera gruppen så att den ursprungliga makten institutionaliseras, vilket inte alltid är möjligt. För att vara genomförbart krävs att den informella eliten är välstrukturerad och hunnit tillskansa sig stor makt. Sådana grupper har en historia av att vara någorlunda effektiva politiskt eftersom informella strukturens sammanhållning fungerar som ett funktionellt substitut till en formell struktur. Dessa gruppers sammansättning påverkas inte mycket av att de struktureras,

trots att institutionaliseringen av maktstrukturen öppnar för möjligheten att utmana den formellt. De grupper som är i störst behov av struktur är de som är minst förmögna till att upprätta en. Deras informella strukturer är otillräckliga, och de är alltför fästa vid den ideologiska idén om strukturlöshet för att vilja ändra sig. Ju mer ostrukturerad en grupp är, ju svagare informell struktur den har och ju mer den anammat strukturlöshetsideologin, desto sårbarare är gruppen för inflytande från politiska kamrater.

Rörelsen i sin helhet är lika ostrukturerad som de enskilda grupperna i den och av samma anledningar blir den också mottaglig för indirekt påverkan, även om det här tar sig andra uttryck än det gör på lokal nivå. På lokal nivå kan grupperna agera relativt autonomt, men de enda grupper som kan agera nationellt är de som har en nationell organisation. Därför är det oftast de strukturerade feministiska organisationerna som avgör riktningen för feministisk aktivitet på nationell nivå, en riktning som formas efter dessa organisationers intressen. Grupper som NOW [National Organization for Women] och WEAL [Women's Equity Action League] är helt enkelt de enda organisationerna som är kapabla till att driva nationella kampanjer. Myllret av ostrukturerade kvinnogrupper kan välja att stödja eller inte stödja dessa kampanjer, men de är oförmögna att starta egna. Dessa grupper har inga verktyg för att sätta en egen agenda, och deras medlemmar blir istället fotfolk under de strukturerade organisationernas ledning. Rörelsen, i sin uttalat ostrukturerade form, kan varken använda de resurser den har tillgång till eller besluta sig för vad de bäst kan användas för.

Ju mer ostrukturerad en rörelse är desto mindre kontroll har rörelsen över den riktning den utvecklas i och de politiska aktionerna som den deltar i. Det betyder inte att rörelsens idéer inte sprids eftersom det kan gå via massmedia eller andra kanaler. Men spridandet av idéer har inte nödvändigtvis något att göra med förverkligandet. Idéerna kan realiseras till den gräns det är möjligt genom enskilda insatser från grupper, men den återstod som kräver koordinerad politisk makt för att förverkligas kommer aldrig genomföras på detta sätt.

De värsta problemen som den ostrukturerade organiseringen medför kommer inte märkas av så länge kvinnorörelsen håller sig till sina små slumrande diskussionsgrupper för olika kompiskretsar. Men organisationsformen har sina begränsningar: den är politiskt ineffektiv, exkluderande och diskriminerande mot de kvinnor som inte är eller kan bli invigda i de informella nätverken. De som inte passar in i gruppen på grund av klasstillhörighet, etnicitet, sysselsättning, utbildning, civilstånd eller eget val kommer avskräckas från att försöka delta. De personer som passar in i denna typ av organisation kommer också att göra sitt för att upprätthålla och försvara den.

De informella gruppernas egenintressen kommer att styra genom de informella strukturerna, och det kommer inte finnas några sätt för rörelsen att bestämma vilka som ska leda den. En rörelse som aktivt väljer underlåter sig att välja de som utövar makt kommer inte genom detta lyckas avskaffa makten. Allt den gör är att avsäga sig möjligheten till att hålla dem som har makt ansvariga för besluten de tar. Att som rörelse fortsätta hålla makten så odefinierbar som möjlig, för att man vet att man inte kan utkräva något ansvar från sina makthavare, kommer förebygga att en viss grupp eller person kan dominera totalt. Men man blir samtidigt också så politiskt ineffektiv som det bara är möjligt. Det måste finnas en medelväg mellan härskande och verkningslöshet.

De här problemen ställs på sin spets nu eftersom rörelsen är mitt i en nödvändig förändring. Att ha medvetandehöjande som sitt huvudsakliga politiska verktyg håller på att bli utdaterat. Kvinnors frigörelse har blivit ett gängse uttryck efter de senaste årens mediapublicitet och att feministisk litteratur läses i allt större utsträckning. Frågorna diskuteras brett, nya informella grupper startas av folk utan någon direkt koppling till rörelsen och det finns inte längre något brännande behov av renodlad folkbildning. Rörelsen måste ta sig an nya utmaningar, den behöver fastslå sina huvudfrågor och arbeta mot sina mål på ett koordinerat sätt. För att uppnå detta måste den organiseras – lokalt, regionalt och nationellt.

Principer för demokratisk strukturering

När rörelsen slutat klänga sig fast vid idén om 'strukturlöshet' får den istället utrymme till att utveckla organisationsformer som kan hålla den livskraftig. Det innebär inte att vi borde göra en helomvändning och istället blint kopiera de traditionella formerna för organisering, men vi borde inte heller avfärda dem alla rakt av. Från

en del av dem kan vi lära oss vad vi borde eller inte borde göra för att uppnå våra mål och samtidigt minimera den belastning som hamnar på enskilda individer. Framförallt behöver vi experimentera med olika typer av strukturer och utveckla en mängd tekniker anpassade för olika situationer. 'Lot-systemet'³ är ett av de koncept som kommit ur rörelsen och som är användbart i vissa sammanhang även om det inte går att applicera på alla. Vi behöver fortfarande utveckla nya upplägg för strukturer, men innan vi kan experimentera vidare med dessa behöver vi acceptera tanken på att strukturer i sig inte är något negativt. Dåliga blir de bara om de används där de är överflödiga. Utan att glömma bort att vi befinner oss i en ständig process av försök, misslyckanden och omprövande kan vi hålla fast vid ett par principer som är väsentliga för en demokratisk struktur och som samtidigt är politiskt effektiva:

1. Delegera specifika uppdrag till specifika individer genom demokratiska processer. Det går inte att lita på att uppgifter kommer bli gjorda genom att anta att någon kommer ta på sig dem självständigt. När någon blivit vald till att göra en uppgift, helst efter att ha uttryckt intresse för detta, har hen däremot gjort ett åtagande som är svårt att bortse från sen.
2. De delegerades ansvarighet inför de som valt dem. Genom detta har gruppen kontroll över personer i maktpositioner. Individer kan ta beslut, men det är gruppen som har sista ordet kring vilka beslut som ska fattas.
3. Fördela makt mellan så många personer som är möjligt och förnuftigt. Detta motverkar maktmonopol och tvingar de med beslutsfattande roller att stämma av med många andra för att kunna ta beslut. Fler får också möjligheten till att ansvara för en viss uppgift och därigenom lära sig olika färdigheter.
4. Roterar olika uppgifter mellan folk. Ansvarsområden som innehåller för länge av en viss person, oavsett om det är formellt eller informellt, blir lätt den personens 'egendom' och är svåra både för gruppen att kontrollera och för personen att släppa ifrån sig sen. Men tvärtom så har personer inte heller tid att lära sig sina ansvarsområden ordentligt ifall de roteras för ofta och då hinner de aldrig kunna känna att de gör ett bra jobb.
5. Fördelning av uppgifter efter rationella kriterier. Att välja någon till en position för att hen är populär eller sätta hen i hårt arbete eftersom hen är impopulär gynnar i längden varken gruppen eller personen. Förmåga, intresse och ansvarskänsla borde vara huvudfokuset vid sådana val. Folk borde få chansen att lära sig nya färdigheter, men detta görs bäst genom någon form av 'lärlingssystem' snarare än att kasta dem direkt ut på djupt vatten. Att tilldelas uppgifter som man inte känner att man klarar av är demoraliserande, men man motiveras inte heller till vidare utveckling genom att undanhållas uppgifter som man kan utföra bra. Kvinnor har straffats för sin kompetens genom hela historien – rörelsen behöver inte också upprepa detta.
6. Lika informationsfördelning – ge ut all information till alla så ofta som möjligt. Information är makt och tillgång till information stärker ens makt. När ett kompisgäng delar information och nya idéer mellan sig vid sidan av gruppen har de redan startat en opinionsbildande process – utan resten av gruppens insyn. Ju mer man vet om hur saker fungerar och vad som händer, desto mer politiskt effektiv kan man vara.
7. Jämlig tillgång till resurser som gruppen behöver – detta är inte alltid möjligt men borde alltid vara en målsättning. Resurser kan vara skrivare eller mörkrum men också färdigheter och information räknas till gruppens resurser. En medlem som har ensam tillgång till en resurs, exempelvis genom att mörkrummet ägs av medlemmens man, kan på ett olämpligt sätt styra över hur denna resurs används. Endast om gruppmedlemmarna är villiga att dela med sig av sina kunskaper till varandra kan gruppen ha jämlig tillgång till dessa. När dessa principer efterföljs innebär det att alla typer av strukturer som utvecklas av grupperna i rörelsen kan styras av och svarar mot gruppen. De som har valts till uppdrag kommer utgöra en öppen och ständigt skiftande grupp. De kommer inte på något enkelt sätt kunna institutionalisera sin makt eftersom den större gruppen har sista ordet i alla beslut som fattas. Gruppen har makten att själv välja medlemmar till maktpositioner.

Fotnoter

1 Medvetandehöjande kvinnogrupper uppstod som ett verktyg inom den radikala feministrörelsen i slutet av sextiotalet i USA – även då det funnits många föregångare i kvinnorörelsens historia. Kathie Sarachild började 1967 i gruppen New York Radical Women använda beteckningen ”medvetandehöjande” (consciousness-raising) för den praktiska metoden att i grupp göra en kollektiv analys av förtryck utifrån att dela med sig av sina känslor och erfarenheter. (Från tidningen Brand)

2 Nedsättande ord för kommunist eller allmän vänsterperson som användes i USA framförallt under 50-talet som ett led i systematiskt förföljelse av meningsmotståndare.

3 Lot-systemet innebär fördelning av arbetsuppgifter genom slumpmässig utlottning, för att delegera dessa på ett sätt där systematiskt snedfördelning omöjliggörs.

Det Anarkistiska Biblioteket

Jo Freeman
Strukturlöshetens Tyranni
1970

Det Enda Alternativet,
<https://detendaalternativet.home.blog/2020/07/31/strukturloshetens-tyranni-svensk-oversattning/>, 2024-07-04

sv.anarchistlibraries.net